חוקת ג

א. חז"ל זאָגן[1], אַז דער באר וואָס האָט באַאַרגט די אידן אין מדבר מיט וואָסער איז געווען בזכות מרים, און דערפאַר, איז גלייך נאָך דער פטירה פון מרים — „ולא היו מים לעדה"[2]; און די ענני כבוד זיינען געווען בזכות אהרן, און ווען „מת אהרן נסתלקו ענני כבוד".

פונדעסטוועגן איז דער באר געווען אויך נאָך פטירת מרים און די ענני כבוד נאָך פטירת אהרן, ווייל דערנאָך, ווי חז"ל זאָגן, „חזרו שניהם בזכות משה".

בהשקפה ראשונה זעט אויס, אַז אויך רש"י בפירושו על התורה — לימוד פשוטו של מקרא — נעמט אַן ווי דברי חז"ל הנ"ל:

אויפן פסוק[2] „ולא היו מים לעדה" איז רש"י מפרש „מכאן שכל מ' שנה היו להם הבאר בזכות מרים", און אויפן פסוק[3] „וישמע הכנעני ברענגט ער[4] „שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד"; לאידך אַבער געפינט מען, אַז דער באר איז געווען אויך נאָך פטירת מרים, ווי דערציילט ווייטער אין חומש[5] (ביים נס פון „אשד הנחלים"), און ווי רש"י איז מפרש אויף „ומבמות הגיא . . בשדה מואב"[6] — „כי שם מת משה ושם בטלה הבאר".

דערפון איז משמע, אַז רש"י נעמט אַן אַז דעם באר האָט דער אויבערשטער צוריקגעקערט בזכות משה[7]; ובמילא איז מסתבר, אַז אויך די ענני כבוד חזרו בזכות משה[8] — ווייל עס לייגט זיך ניט צו זאָגן אַז זכותו של משה האָט גע־האַלפן נאָר פאַר חזרת הבאר און ניט פאַרן אומקער פון די ענני כבוד.

לפ"ז איז אַבער תמוה: בנוגע דעם באר דערציילט די תורה[9] ווי אַזוי ער איז צוריקגעקומען — אַז „ולא היו מים לעדה ויקהלו על משה גו' וירב העם גו'", און דער אויבערשטער האָט גע־זאָגט משה'ן „קח את המטה גו'" און די אידן האָבן ווידער געהאָט מים פון דעם סלע:

משא"כ בנוגע די ענני כבוד, ווערט ניט באַוואָרנט — ניט אין חומש און ניט אפילו אין פירוש רש"י — ווי אַזוי און ווען „חזרו"!

אויך דאָרף מען פאַרשטיין: כשם ווי דער ביטול הבאר נאָך מיתת מרים האָט גורם געווען צו „ויקהלו[9] על משה גו' וירב העם גו'", האָט אויך דער סילוק ענני כבוד נאָך מיתת אהרן לכאורה גע־דאַרפט אַרויסרופן אַן אויפגערודערט־קייט ביי די בנ"י — פאַרוואָס געפינט מען ניט אַז אידן זאָלן האָבן טענות אויף דעם וואָס „נסתלקו ענני כבוד"[10]?

---

1) תענית ט, א. ספרי דברים פ' שה. מכילתא בשלח טז, לה. ועוד.
2) פרשתנו כ, ב.
3) פרשתנו כא, א. ועד"ז לפנ"ז כ, כט. לקמן פינחס כו, יג. מסעי לג, מ. עקב י, ו.
4) „כדאיתא בר"ה" (ג, ר"א).
5) רש"י פרשתנו כ, י"א. כא, טז ואילך ובפרש"י.
6) שם, כ.
7) ראה שפ"ח שם. וראה רש"י שם, יח: חפרוה שרים משה ואהרן (ראה במקומות שבהערה 1: וחזרה בזכות שניהן).
8) ראה שפ"ח שם, טו: הנסמן לקמן הערה 37, 38.
9) פרשתנו כ, ב ואילך.
10) כי מה שחזרו לאחוריהם כו' לאחרי מיתת אהרן (רש"י פרשתנו כא, ד. פינחס ועקב שם) הי'

ב. לכאורה וואלט מען געקענט איינלערנען, אז ע"פ פשוטו של מקרא זיינען די ענני כבוד מער ניט צוריק־געקומען נאך זייער סילוק לאחרי פטירת אהרן[10]; און דער טעם דערפון איז פשוט — מען האט מער ניט נע־דארפט אנקומען צו די עננים:

רש"י האט שוין פריער[11] מפרש נע־ווען אז די עננים האבן ארומגערינגלט אידן „מד' רוחות . . למעלה . . למטה", וואס דורכדעם האבן זיי (א) באשיצט די אידן „לבל יכה בהם שרב ושמש"[12]; (ב) ווי רש"י ברענגט ווייטער[13] — „היו שפים בכסותם ומגהצים אותם"; און נאך אן ענן איז פאראויסגעגאנגען (ג) „לנחותם הדרך"[14], און (ד) אויסגלייכן דעם וועג און באשיצן פון מזיקין: „מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים"[15].

אבער נאך פטירת אהרן האבן די אידן זיך מער ניט געגויטיקט אין דעם אלעם וואס די עננים האבן אויפגעטאן פאר זיי, ווייל „הר ההר" גלעפינט זיך שוין „על גבול ארץ אדום"[16], ביים סוף פון מדבר, נאענט צו מקומות של ישוב; ומובן אז דאס איז אן ארט וואו דער „שרב ושמש" פון מדבר איז פיל שוואכער.

[און ניט נאר מצד דעם מקום — אויך מצד דעם זמן: פטירת אהרן איז געווען „בחודש החמישי באחד לחודש"[17] — חודש אב, נאענט צו דער צייט ווען די היצן ווערן שוואכער, וואס „מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה"[18].

— ס'איז ניט קיין סתירה פון דעם וואס רש"י איז מפרש אין פ' נח[19], אז „חום" מיינט „סוף ימות החמה חצי אב ואלול וחצי תשרי שהעולם חם ביותר . . שלהי[20] קייטא קשי מקייטא" — ווייל, דארט איז דער טעם, ווי רש"י איז מדייק בלשונו: „שהעולם חם ביותר", „לפי שכבר נתחמם כל האויר וגוף הבריות בחום הקיץ שעבר עליו"[21]; אבער היץ פון זריחת השמש מצ"ע ווערט שוואכער פון חמשה עשר באב ואילך, ווי מ'זעט עס במוחש.

ובנדו"ד, וויבאלד אז ביז מיתת אהרן (דער „קיץ שעבר עליו") האבן די עננים באשיצט אידן פון דעם חום השמש, איז דא ניט געווען „כבר נתחמם (כל האויר ו)גוף הבריות בחום הקיץ שעבר עליו" — און היות אז מחמשה עשר באב ואילך איז די זריחת השמש ניט מיט אזא שטארקייט, האבן זיי ניט געדארפט אנ־קומען צו די ענני כבוד „לבל יכה בהם שרב ושמש"].

ועד"ז האבן זיך די אידן ניט מער גע־נויטיקט (אזויפיל) — (א) אין דעם וואס

(לא מחמת הסתלקות ענני כבוד, כ"א) מפני „מלחמה זו" (לשון רש"י פרשתנו שם) שה' כמה זמן לאחרי סילוק ענני כבוד. והרי העננים שמשו לכמה דברים, כדלקמן בפנים.

10) ראה עד"ז לקו"ש חי"ג ע' 74 הערה 16. ושם, ש(גם) מטעם זה מביא רש"י (פרשתנו כא, ח) השאלה „וכי נחש מימית" בשם „רבותינו" — כי שאלה זו היא רק ע"פ „רבותינו" שענני כבוד חזרו (בזכות משה) והיו הורגים נחשים (כדלקמן בפנים), משא"כ ע"ד הפשט שאינו מפורש (ע"ע) שחזרו העננים. אבל ראה באריכה לקמן בפנים.

11) בהעלותך י, לד.

12) לשון אדה"ז שו"ע או"ח ר"ס תרכה, מטושו"ע שם. וראה ישעי' ד, ו.

13) עקב ח, ד.

14) בשלח יג, כא.

15) פרש"י בהעלותך שם.

16) פרשתנו כ, כג. מסעי לג, לז.

17) מסעי שם, לח.

18) תענית לא, א.

19) ח, כב.

20) יומא כט, ע"א — צויין ברש"י נח שם („כמו ששנינו במס' יומא").

21) פרש"י יומא שם ד"ה שילהי.

די ענני כבוד „היו שפים בכסותם ומגהצים וכו׳״[22] — וואָרום אויב דאָרט וואָלט ביי אַ אידן געווען דער פּאַל פון „שמלתך . . בלתה מעליך״, האָט ער געקענט קויפן אַ לבוש אין איינע פון די דערבייאיקע שטעט פון אומות העולם[23]; (ב) אויך האָט מען שוין ניט געדאַרפט אַנקומען בהכרח צום נס אַז אַן ענן זאָל זיי ווייזן דעם וועג, היות מ׳האָט זיך געפונען אין אַ אָרט וואו ס׳זיינען שוין דאָ דרכים כבושות וכו׳; (ג) און עד״ז אויך ניט דעם אויפטו פון „הורג נחשים ועקרבים״ זייענדיק נאָענט צו מקומות של ישוב[24].

[און אע״פ אַז דער ענן האָט געדאַרפט משווה זיין די הרים כו׳, און ווי רש״י איז מפרש אויף „הר ההר״[25] — „ואע״פ שהענן הולך לפניהם ומשוה את ההרים, שלשה נשארו בהן . . והר נבו לקבורת משה כו׳״, וואָס דערפון זעט מען, אַז דער ענן איז מיטגעגאַנגען אויך (נאָר מיתת אהרן) וועלן אידן זיינען געקומען צו הר נבו (וואו משה איז נסתלק געווארן) —

וואָלט מען געקענט פאַרענטפערן (בדוחק עכ״פ), אַז דאָס וואָס דער ענן האָט משוה געווען אַלע הרים (חוץ הר נבו) מיינט (ניט, אַז דאָס איז פאַרגעקומען בעת די אידן זיינען דאָרט געקומען, נאָר) אַז דאָס האָט זיך אַפּגעטאָן פריער (מהלך ג׳ ימים שהלך לפני־הם[26]), נאָך איידער אהרן איז נסתלק געווארן, כדי צו באַוואָרענען דעם עתיד.

עפ״ז וואָלט געווען אויך רעכט דער סדר ווי רש״י רעכנט דאָרט אויס די דריי הרים וואָס זיינען ניט אויסגעגלייכט געווארן: „הר סיני . . והר נבו . . והר ההר״ — וואָס לויט סדר המאורעות וואָלט „הר נבו״ געדאַרפט שטיין נאָך „הר ההר״ —

אַבער ע״פ הנ״ל וואָלט מען עס געקענט מסביר זיין: מיט מקדים זיין הר נבו פאַר הר ההר איז רש״י מרמז, אַז דאָס וואָס דער ענן האָט איבערגעלאָזט הר נבו לקבורת משה איז דאָס ניט געווען אין אַ שפעטערדיקן זמן (וועו אידן זיינען אהינצו געקומען), נאָר אין דעם זעלבן זמן וועלן ער האָט איבערגעלאָזט הר ההר לקבורת אהרן].

ג. אין אמת׳ן אַבער, איז מוכרח צו זאָגן, אַז די ענינים האָבן זיך אומגעקערט און באַגלייט די אידן אויך נאָך פטירת אהרן, ווייל:

א) בפשטות ווערט מיט „לנחותם הדרך״ ניט געמיינט (בלויז) צו פאַרהיטן פון בלאָנדזשען אין מדבר (וואו ס׳זיינען ניטאָ קיין דרכים), נאָר בכלל צו ווייזן דעם דרך, די ריכטונג וואָס דער אויבערשטער וויל אַז די אידן זאָלן גיין[27] — און וויבאַלד אַז אויך נאָך מיתת אהרן זיינען געווען כו״כ מסעות, האָט מען אויך דעמאָלט געדאַרפט אַנקומען צום ענן.

ב) רש״י זאָגט בפירוש[28], אַז נאָך מיתת

22) ואף שזה נאמר במשנה תורה לאחרי מיתת אהרן — הרי משה סיפר אז מה שהי׳ במשך שהותם במדבר.

23) ראה יומא עה, ב.

24) להעיר ממש״נ (עקב ח, טו. וראה דברים א, יט וברש״י) „במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב״ — והרי כבר יצאו מ„מדבר הגדול והנורא״.

25) פרשתנו כ, כב.

26) פרש״י בהעלותך י, לה.

27) ראה פרש״י בשלח שם. וראה פרש״י יהושע (ג, ג) דלאחרי מיתת משה הי׳ הארון מראה להם הדרך (במקום הענן).

28) נסמן לעיל הערה 10.

אהרן „חזרו לאחוריהם דרך ים סוף . . שבע מסעות" — צוריק אין מדבר[29].

ג) די עננים האָבן באַשיצט אידן אויך פון מלחמות מיט די אומות העולם. ווי רש"י האָט שוין מפרש געווען ביי מלחמת עמלק[30], אז „וצא הלחם בעמלק" מיינט „צא מן הענן והלחם בו". וואָס דערפון איז פאַרשטאַנדיק אַז כל זמן אידן זיינען געווען אַרומגענומען פון די עננים האָבן די אומות העולם ניט גע־האָט קיין שליטה צו לוחם זיין מיט זיי[31]; און ווי רש"י האָט שוין מפרש געווען פריער[32], אז דער ענן האָט מקבל גע־ווען די „חצים ואבני בליסטראות" וואָס „היו מצרים זורקים",

[און דערפאַר, גלייך נאָך מיתת אהרן — „וישמע הכנעני . . וילחם ביש־ראל"[33], ווי רש"י איז מפרש[34], אַז דער־זעענדיק אַז „נסתלקו ענני כבוד" האָט ער געמיינט אַז „נתנה רשות להלחם בישראל"],

אשר לכן האָט מען געדאַרפט די ענני כבוד צו באַשיצן אידן אויך אין די שפּעטערדיקע מלחמות.

ד) דער אויפטו פונעם ענן אין די מ"ב מסעות, איז געווען ניט נאָר צו ווייזן וואו צו גיין, נאָר אויך (ווי די תורה איז מאריך אין פ' בהעלותך[35]) צו מודיע זיין ווען און ווי לאַנג עס זאָל זיין דער „יחנו" און דער „יסעו", וואָס דאָס איז נויטיק אין אַלע מסעות, ביז מען איז אַריין אין א"י.

ה) ועיקר: רש"י ברענגט אַראָפּ אין פ' בלק (נאָך מיתת אהרן), אויפן פסוק[36] „והוקע אותם לה' נגד השמש" — „השמש מודיע את החוטאים הענן נקפל מכנגדו והחמה זורחת עליו" — זאָגט דאָך רש"י בפירוש[37], אַז דער ענן איז געווען אויך נאָך מיתת אהרן[38] (און האָט מגין געווען פון דעם שמש).

איז הדרא קושיא לדוכתא: פאַרוואָס ווערט ערגעץ ניט דערמאָנט (אַז — און ווי אַזוי) די ענני כבוד האָבן זיך צוריק־געקערט — און פאַרוואָס האָט דער סילוק זייערער ניט אַרויסגערופן קיין פערדרוס ביי אידן, כנ"ל?

ד. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם א דיוק און שינוי לשון אין פירוש רש"י עה"ת: אין כמה מקומות[39] רופט ער אַן די עננים — „ענני כבוד", און אין אַ צאָל ערטער[40] — „עננים" (סתם).

---

29) ראה פרשתנו כא, ה.

30) בשלח יז, ט.

31) ומה שעמלק הי' יכול להלחם בישראל (ובפרט באופן ד„וגבר עמלק" — שם, יא) כבר תי' רש"י שם (פסוק ח) שבנ"י השואלים היש ה' גו' — „השליכו מעליו" — חוץ לענן], וכמפורש ברש"י תצא (כה, יח) „שהי' הענן פולטן". ועד"ז כש„ויעפילו לעלות וגו'" (שלח יד, מד־מה. דברים א, מא־מד) שפשוט שהי' מחוץ לענן, שהרי הי' היפך ציווי ה'. וראה לקמן בפנים סוף סעיף ה והערה 58.

32) יתרו יט, ד. — בפרש"י בשלח (יד, יט. וראה רש"י האזינו לב, יא) שהמלאך קבלם. אבל ראה בארוכה מפרשי רש"י בשלח שם. ואכ"מ.

33) פרשתנו כא, א.

34) מסעי לג, מ (וראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 194 ואילך, הטעם שלא הביאו רש"י בפרשתנו, ולאידך מוסיף בפרשתנו „ועמלק מעולם רצועה כו'").

35) ט, יז ואילך. וראה פקודי מ, לו ואילך.

36) כה, ד. ואף שמביאו מ„מדרש אגדה" — הרי כמדובר כמ"פ, כל מה שהובא בפרש"י עה"ת הוא פשוטו של מקרא או אגדה המיישבת דברי המקרא (רש"י בראשית ג, ח. ובכ"מ).

37) וכן מפורש בפרש"י תצא כג, יג „חוץ לענן" (וראה שפ"ח ומשכיל לדוד שם). וכן מוכח בפרש"י יהושע שם.

38) ראה חזקוני, ריב"א, שפ"ח ומשכיל לדוד בלק שם.

39) פרש"י אמור כג, מג. פרשתנו כ, כט. כא, א. פינחס כו, יג. מסעי לג, מ. עקב ח, ד. י, ו.

40) ראה לקמן בפנים.

אט די צוויי לשונות געפינט מען אויך אין די מדרשי חז"ל וואו עס שטייט אז עס זיינען געווען שבעה עננים: אין טייל מדרשי חז"ל[41] איז די גירסא „שבעה עננים היו" (וכיו"ב), און אין אנדערע[42] — „שבעה ענני כבוד היו" (וכיו"ב). רש"י בפירושו על התורה[43] קלייבט אויס און שרייבט „שבעה עננים כתובים כו'".

ויש לומר הביאור: דעם חילוק צווישן עננים סתם און ענני כבוד — קען מען זאגן בפשטות: „ענני כבוד" מיינט פשוטו כמשמעו, אז דער גאנצער תכלית זייערער איז נאר צו ווייזן כבודם של ישראל[44]. ד. ה. עס זיינען געווען עננים וואס זייער ענין איז געווען צו באשיצן און באזארגן די אידן מיט זייערע צרכים און ענינים המוכרחים — חאטש בדרך ממילא פארשטייט מען דערפון חבתן (וכבודם) של ישראל. און עס זיינען געווען נאך עננים וואס כל ענינם איז געווען לשם „כבוד" — ארויסווייזן אויף וויפל דער אויבערשטער איז מכבד די אידן.

און דערפון איז מובן, אז ניט אלע עננים זיינען ענני כבוד: דער ענן וואס „מנמיך את הגבוה כו' והורג נחשים ועקרבים"[45] איז ניט פון די ענני כבוד, ווייל זיין אויפטו איז א דבר של הכרח אויף צו קענען גיין אין מדבר: און עד"ז דער ענן וואס האט זיי באשיצט פון חום השמש אדער פון אוה"ע בשעת מלחמה, איז ער ניט (נאר) צוליב כבודם של ישראל, נאר צוליב א תועלת אין ענינים נחוצים — דערפאר נוצט רש"י אין די מקומות דעם לשון „ענן" (סתם)

[לדוגמא: „וצא הלחם בעמלק — צא מן הענן"[30]; „זורקים חצים . . והענן מקבלם"[32]; „הר ההר — . . ואע"פ שהענן הולך לפניהם ומשוה את ההרים כו'"[25]; „נגד השמש — . . הענן נקפל כו' והחמה זורחת עליו"[36]; „כל הנחשלים אחריך — . . שהי' הענן פולטן"[45]].

משא"כ ביי די עננים וואס זיינען נסתלק געווארן נאך מיתת אהרן, איז דארט דער לשון: „נסתלקו (נאר די) ענני כבוד"[46] — נאר די עננים וואס זיינען געווען לכבודם של ישראל, אבער ניט די עננים[47] וואס האבן באווארנט די צרכים פון אידן[48] — און די ענני כבוד האבן זיך (ע"פ פשוטו של מקרא) טאקע ניט אומגעקערט (ומובן ג"כ ובפשטות פארוואס אידן האבן ניט געהאט קיין טענות בנוגע ענני כבוד ווי זיי האבן געהאט אט ביי בארה של מרים).

---

41) מכילתא בשלח יג, כא („שבעה עננים הם". אבל ראה שם לאח"ז). ספרי בהעלותך י, לד. תנחומא במדבר ב (אבל בא בהמשך למ"ש לפנ"ז „ענני כבוד"). זח"ג שב, סע"ב. ועוד.

42) תנחומא בשלח ג. במדבר יב. תוספתא סוטה פ"ד, א. מכילתא בשלח שם. ברייתא דמלאכת המשכן רפי"ד. ספרי זוטא בהעלותך שם. במדב"ר פ"א, ב. יל"ש פקודי רמז תכז. זח"ג רפג, ב. תקו"ז תכ"א (נה, א). ועוד. וראה זח"ג קג, א.

43) בהעלותך שם. ולהעיר ג"כ מרש"י האזינו (לב, י) „והקיפם בעננים". ברש"י יחזקאל (טז, י) „ומדרש אגדה . . שבעת ענני כבוד כו'". אבל (נוסף לזה שהוא „מדרש אגדה", הרי) כמדובר כמ"פ, פרש"י לנ"ך אינו ע"ד הפשט כ"כ — כמו פירש"י עה"ת.

44) משא"כ ע"ד הדרוש כו' — ש„כבוד" הוא כינוי לשכינה. וראה לקמן הערה 47.

45) תצא כה, יח.

46) אבל להעיר מפרש"י קהלת (ז, א) „וכן אהרן בעמוד ענן". וראה הערה 43.

47) להעיר גם מרש"י תענית (ט, א ד"ה ונסתלקו): „ענני רקיע וענני עשן ושאר עננים אינן של כבוד" (אבל ידוע השקו"ט (שד"ח ח"ט ע' א'תתיד ועוד) אם הפי' לתענית הוא לרש"י).

48) ראה גם שפ"ח בלק שם. ולפ"ז אתי פרש"י פרשתנו (כ, כב) כפשוטו — דלא כנ"ל בפנים ס"ב בסופו. ומה שכותב רש"י „הר נבו" לפני „הר ההר" — נת' בשיחת ש"פ חקת תשל"ז.

[דערמיט קען מען פאַרענטפערן די קשיא פון רא"ם[49]: וויבאַלד עס זיינען געווען עננים מד' רוחות וא' מלמעלה וא' מלמטה[15] — און אַ סוכה איז בדוגמא צו די עננים (ווי רש"י[50] איז מפרש: „כי בסוכות הושבתי — ענני כבוד") — האָט אויך אַ סוכה געדאַרפט האָבן „א' מלמעלה וא' מלמטה וד' מד' רוחותי" (און דער דין[51] איז, אַז עס איז געגוג צוויי גאַנצע דפנות און אַ דריטע וואָס האָט אַ טפח)?

ויש להוסיף בקושיתו — פאַרוואָס מאַכט מען ניט קיין זכר צו דעם זיבעטן ענן וואָס איז געווען „לפניהם"?

וע"פ הנ"ל איז עס פאַרענטפערט: דער זכר וואָס מיר מאַכן איז נאָר צו די „ענני כבוד"[52] — די עננים וואָס כל ענינם איז נאָר לשם „כבוד"[53]; אָבער דער ענן וואָס איז געווען „לפניהם", ועד"ז כמה פון די אַנדערע ששה עננים, האָבן (אויך) משמש געווען אויף צו באַוואָרענען די צרכים[54] פון די אידן כנ"ל,

ובמילא איז אויך דער מספר דפנות הסוכה — ניט פאַרבונדן מיט מספר ענני הכבוד. ובפרט אַז י"ל אַז עס איז אין דעם געווען שינוים — במסע ווען מ'האָט ניט געדאַרפט האָבן הגנה מצד מסוים — איז דער ענן מצד זה געווען אַן ענן הכבוד].

ה. עפ"ז ווען מען אויך פאַרשטיין אַ דיוק אין פרש"י הנ"ל (סעיף ג) אויף „וישמע הכנעני"[34] — „שנסתלקו ענני כבוד וכסבור שנתנה רשות להלחם בישראל" — דלכאורה האָט רש"י גע־דאַרפט דערמאַנען דעם עיקר החידוש (אויך) — „שנתנה האפשריות והרשות להלחם בישראל" — וויבאַלד אַז די אידן זיינען פריער געווען אַרומגענומען פון די עננים און עס איז געווען אומ־מעגלעך צו מלחמה האָבן מיט זיי (כנ"ל שם) —

וע"פ הנ"ל איז עס מובן[55]: אויך נאָך דעם ווי „נסתלקו ענני כבוד" איז גע־בליבן דער ענן וואָס האָט באַשיצט אידן פון אוה"ע בשעת מלחמה: דער כנעני האָט אָבער געמיינט, אַז וויבאַלד עס זיינען נסתלק געווארן די ענני כבוד — דער אויבערשטער וויזט שוין מער ניט אַרויס אַזויפיל כבוד צו אידן, איז דאָס אַ באַווייז אַז „נתנה רשות להלחם בישׂ־ראל"; אָבער בנוגע דער אפשריות למלחמה (מצד די אַנדערע עננים) האָט זיך גאָרניט געביטן[56].

[און ס'איז ניט קיין קשיא: ווי איז אפשר און ווי קומט עס אַז דער כנעני[57]

49) בהעלותך שם. וראה גו"א וצידה לדרך שם. ב"ח לטאו"ח סו"ס תרכה. פרמ"ג (א"א) שם. וראה לקו"ש אמור תשמ"ט בסופו.

50) אמור שם. ולהעיר מרש"י בהעלותך (ט, יח) „כמין סוכה" — אבל שם המדובר בענן שהי' על המשכן (כמשמעות הכתובים שם, וכדיוק לשון רש"י „עמוד הענן"), והי' „נמשך (רק) על גבי בני יהודה . . עד שמשה אומר שובה וכו'". ואכ"מ.

51) סוכה ו, ב. טושו"ע או"ח סתר"ל ס"ב.

52) כדיוק לשון רש"י „ענני כבוד". ולהעיר מהשינוי בין ת"א ותיב"ע שם.

53) עפ"ז מתורץ ג"כ מה שהקשה בב"ח שם „למה ציוה יותר במצות סוכה . . יותר משאר חסדים" (כמו מן ובאר כו') — כי סוכה הוא זכר (לא לענין של הספקת צרכים, כ"א) לענין של כבוד. וראה לקו"ש שם.

54) ראה ב"ח שם דזה שלמטה הי' מנמיך הגבוה (ובפרמ"ג שם, שהי' מגין מפני נחשים). אבל בפרש"י בהעלותך (י, לד) שכל זה נעשה ע"י זה ש„לפניהם", וכמ"ש בצידה לדרך שם.

55) ראה ביאור באו"א — לקו"ש ח"ח שם.

56) אבל להעיר מתוספתא סוטה (פי"א, א): אי' הלך התייר שלהם המכביש להם את הדרך.

57) ועד"ז סיחון ועוג. וכן אדום (פרשתנו כ, יח־כ) — שהי' לפני מיתת אהרן וסילוק ענני כבוד.

זאל פאַרפירן אַ מלחמה מיט אידן בשעת זיי זיינען באשיצט פון דעם ענן? — ווייל, אין הכי נמי, אין דעם פרט האָט אים די חוצפה פאַרפירט ביז צו שטות כו'; און ער האָט גערעכנט אז אידן וועלן אַרויסגיין פון דעם ענן כדי צו מלחמה האָבן מיט אים[58].

ובפרט לויט פרש"י לפנ"ז[33] אז דער כנעני דאָ איז עמלק — און עמלק איז דאָך געווען דער וואָס האָט שוין פון פריער געפירט מלחמה מיט אידן „הנחשלים אחריך — שהענן פולטן"[59], אפילו וועו „היו כל האומות יראים להלחם בכם .. קפץ וירד .. אע"פ שנכוה כו'"[59]; האָט ער ווידעראַמאָל זיך פאַרמאַסטן קעגן אידן אין אַן אופן פון „קפץ", ניט קוקנדיק וואָס זיי זיינען געווען באשיצט פון דעם ענן].

ו. אויף דער הסברה הנ"ל, אין דעם חילוק צווישן „ענני כבוד" און ענגים סתם, קען מען אָבער פרעגן: רש"י זאָגט דאָך[13] אז די „ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם .. ואף קטניהם כמו שהיו גדלים הי' גדל לבושן עמהם", וואָס די ביידע אויפטוואונגען פון די ענני כבוד זיינען לכאורה פון די זאכן וואָס געהערן צו הצטרכות בני אדם און ניט אַן ענין פון כבוד (לחוד)[60].

אין אמת'ן אָבער איז דאָס קיין קשיא ניט. וואָרום, בפשטות, איז דאָס וואָס רש"י זאָגט „ואף קטניהם .. הי' גדל לבושן עמהם" מיינט ער ניט בהמשך און אלס אויפטו פון די ענני כבוד[61] — וואָרום וואָס פאַר אַ שייכות האָט „גדל לבושן עמהם" צו די ענני כבוד?! — נאָר ריידנדיק וועגן די לבושים זאָגט רש"י אַז מיט זיי איז געשען אַ (באַזונדער) נס, וואָס זיי זיינען מיטגעוואָקסן צוזאַמען און פאַרבונדן — ניט מיט ענגים וכו' — נאָר מיט זייערע גופים (ווי רש"י זאָגט דאָרט) „כלבוש הזה של חומט שגדל עמו".

[און דער טעם וואָס רש"י ברענגט דאָס בהמשך צו זיין פירוש אַז „ענני כבוד היו שפים בכסותם וכו'", איז ווייל גלייך דאָ קען זיך שטעלן די שאלה: בשלמא די גדולים האָבן געקענט נאָכאַנאַנד טראָגן די זעלבע קליידער, צוליב דעם וואָס „שמלתך לא בלתה מעליך" — ווי אזוי אָבער האָבן די קטנים געקענט כסדר טראָגן אין מדבר די זעלבע קליידער בעת זיי וואָקסן און ווערן גדול יותר? באַוואָרנט דעריבער רש"י, אַז דערביי האָט דער אויבערשטער געווייזן אַ נס, אַז „הי' גדל לבושן עמהם"].

און דאָס וואָס די „ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם", איז ניט געווען אַ הכרח — ווייל אויך לולא די „ענני כבוד" וואָלטן די אידן אין מדבר דאָס געקענט טאָן — דורכפירן דעם שיפוי וגיהוץ באופן הרגיל.

[ובדוגמא ווי „שמלתך לא בלתה" — איז ניט געווען אַ נס הכרחי — ווייל זיי

---

58) כי העננים הועילו רק להגין מפני החצים כו' כנ"ל, אבל לא שיוכלו בנ"י לנצח האויב ולכבוש ארצו כו'. וכדמוכח מפרש"י בשלח (יז, ט) „צא מן הענן והלחם בו". וכן הי' גם בפועל בנדו"ד, שלכן הי' אפ"ל „וישב ממנו שבי" (פרשתנו כא, א). וכן במלחמת סיחון ועוג ומלחמת מדין, בפשטות יצאו בנ"י מן הענן. ולהעיר מרש"י יחזקאל טז, טו.

59) פרש"י תצא כה, יח.

60) ובפרט שבכ"מ (מדרש תהלים מזמור כג. דב"ר פ"ז, יא. שהש"ר פ"ד, יא) הגירסא „הענן שף כו'", ורש"י בוחר בהגירסא (פסיקתא דר"כ פ' בשלח. הובא בילק"ש עקב שם) „ענני כבוד".

61) וכן מוכח מלשון המדרשים שצויינו בהערה הקודמת „ולא היו (הקטנים) גדלים .. החלזון הזה כו'" — ולא נזכר ע"ד ענני כבוד רק אח"כ, ע"ז ש„לא היו צריכין תכבוסת".

האבן זיך געקענט באזארגן מיט נייע לבושים — אדער פון די ריבוי „שמ־לות"[62] וואס מ'האט מיטגענומען ביי יציאת מצרים[63], אדער מאכן פון דעם צמר הכבשים וכו' וואס זיי האבן גע־האט פון דעם מקנה זייערן, אדער דורך קויפן א לבוש בעת זיי זיינען פון צייט צו צייט געווען בקירוב צו א מקום ישוב[64].

און וויבאלד אז דער „שפים" און „מגהצים" דורך די ענני כבוד דוקא איז געווען (ניט אן ענין הכרחי פאר אידן, נאר) בלויז צו פארשפארן זיי א טרחא (קלה), איז דאך דאס גופא דער אמת'ער ענין און צייכן פון כבוד — אויף וויפיל דער אויבערשטער איז מייקר ומכבד די אידן — און דערפאר איז דאס שייך צו די ענני כבוד.

ז. עס בלייבט אבער צו פארשטיין: וויבאלד רש"י[65] זאגט אז „בטלה הבאר" איז פארבונדן מיט מיתת משה, איז משמע אז רש"י נעמט אן, אז חזרת הבאר איז געווען בזכות משה (כנ"ל ס"א) — היינט פארוואס זיינען אויך די ענני כבוד ניט צוריקגעקומען בזכות משה?

וי"ל הביאור בזה: לויט פשוטו של מקרא — איז דאס אלעס וואס אידן האבן באקומען דורך משה"ז — איז (ניט ווי בא אהרן ומרים — וואס בזכותם האבן אידן באקומען ענני הכבוד ומים, נאר) — משה אלס רועה נאמן האט פארזארגט אידן מיט אלעם וואס זיי נייטיגן זיך, און וועט זיי נייטיגן זיך אין דעם.

ועפ"ז יומתק: מען זעט, אז דער ענין — וואס משה האט באזארגט אידן מיט זייערע צרכים — איז (ניט ווי אן ענין התלוי בזכות, וואס ווערט בטל נאך דער הסתלקות פון בעל הזכות[66], נאר) אין אן אופן אז עס ווערט באווארנט אז נאך זיין פטירה זאלן זיי (דאס אויך באקומען, אדער זיי זאלן) צו דעם ניט דארפן אנ־קומען:

אע"פ אז נאך מיתת משה איז „בטלה הבאר" — האבן אבער די אידן מער ניט געדארפט אנקומען צום באר, ווייל זיי זיינען שוין דאן געווען באם ירדן[66]; ועד"ז בנוגע דעם מן, האט שוין רש"י[67] מפרש געווען, אז (אע"פ) „כשמת משה בז' אדר פסק המן מלירד (האבן זיי אבער געהאט דעם מן אויך שפעטער היות) ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העומר בששה עשר בניסן".

ח. דערפון האט מען דעם לימוד בנוגע צו נשיאי ישראל בכל דור ודור, אז אויך נאך הסתלקותם, ווען בעיני בשר זעט מען ניט זייער השפעה באופן גלוי (ע"ד ווי דער מן נאך מיתת משה, וואס מ'האט א קוק געטאן אין וועלט האט מען געזען אז פסק מלירד) — איז אבער דא דער כלל מפורסם, אז „לא יפרדו מעל צאן מרעיתם"[68];

---

62) בא יב, לה („כלי כסף וכלי זהב ושמלות". והרי הי' באופן של „וינצלם" (שם, לו). וראה פרש"י בא יג, יג — ע"ד ריבוי הכלי כסף וזהב).

63) כמ"ש הראב"ע עקב שם.

64) ועפ"ז, גם את"ל ד„הי' גדל עמהם" שייך לענני כבוד — אי"ז ענין הכרחי.

65) כמו „ולא הי' מים לעדה" לאחרי מיתת מרים, ונסתלקו ענני כבוד לאחרי מיתת אהרן.

66) סוף פרשתנו. ועוד.

67) בשלח טז, לה (ממכילתא שם. ולדעת ר"י שם, אכלוהו י"ד שנה אחר מיתת משה!).

68) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר ע"ד אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע במכתבו ליארצייט הראשון שלו (ב' ניסן תרפ"א) — נדפס בס' חכמי ישראל (נ"י, תרפ"ד) לג, א. אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ח"א ע' קמא.

און ניט נאָר מצד דעם וואָס „אף כאן עומד ומשמש (ממרום)"[69] — וואָס דאָס איז ניט שייך צו זען בעיני בשר — נאָר אויך דערפאָר וואָס די פעולות וענינים וואָס זיי האָבן אויפגעטאָן פאָר אידן בחיים חיותם בעלמא דין, זיינען אַ פעולה נמשכת — מ'איז זיך „מסתפק" פון זיי אויך נאָך זייער הסתלקות פון עולם הזה.

ט. און דאָס איז אויך די שייכות מיוחדת פון דעם ענין הנ"ל מיט דעם חג הגאולה פון כ"ק מו"ח אדמו"ר די"ב-י"ג תמוז — וואָס פאַלט אויס (בכו"כ שנים — וכקביעות שנה זו) אין די ימי השבוע פון שבת פ' חקת (דמיני' מתברכין[70]) — ווייל אָט דער ענין זאָגט זיך אָרויס באופן ניכר אין דער גאולה פון רבי'ן:

מ'זעט במוחש, ווי דער נצחון וגאולה פון י"ב-י"ג תמוז בימים ההם, וואָס האָט גע'פּועל'ט אַז אפילו אין יענער מדינה זאָל זיין החזקת התורה והפצת היהדות וכו' — איז אַ פעולה נמשכת עד היום הזה. דאָס האָט שוין אויפגעשטעלט דריי דורות פון אידן שומרי תורה ומצוה במדינה ההיא — וואָס דאָן פסק'נט אַפּ תורה אַז „לא ימוש מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך גו' מעתה ועד עולם"[71].

און נאָכמער: מ'זעט, אַז אפילו אַזעלכע וואָס זיינען שוין כמה דורות געווען אַפּגערישן ר"ל פון תורה און אידישקייט — צוליב דעם מצב איום ותנאים איומים במדינה ההיא — אויך זיי זיינען זיך „מסתפק" פון דער פעולת הגאולה עד היום הזה, אַז דאָס איז זיי אי'צט מעורר מיט אַ תנועה פון תשובה און זיי קערן זיך אום צו אַ לעבן פון תורה און אידישקייט.

און דורך דעם וואָס מ'זעט טאָן כדבעי אין די פעולות פון דעם חג הגאולה[72] צו מחזק זיין תורה ויהדות און מפיץ זיין זיי, כולל ובפרט ענין שהזמן גרמא — הפצת מעיינות החסידות חוצה — ווערט דאָס אַראָפּברענגען דעם „קא אתי מר" דא מלכא משיחא, במהרה בימינו אמן.

(משיחות מוצאי ש"פ מטו"מ, ש"פ דברים וט"ו באב תשל"ט)

---

69) סוטה יג, סע"ב.

70) זח"ב סג, ב. פח, א.

71) ישע' נט, כא. ב"מ פה, א.

72) ראה מכתב בעל הגאולה לחגיגה הראשונה — י"ב תמוז תרפ"ח (נדפס בסה"מ תרפ"ח (ע' קמו) ותש"ח (ע' 263) ועוד).